

Koloseum, stadion olimpijski czy kościół – miejsce zawarcia małżeństwa w Rzymie

Związek kobiety i mężczyzny, nie tylko w kulturze europejskiej, wykracza daleko poza sferę spraw obywatelskich i prywatnych, podlegając przy tym prawom i zwyczajom wspólnoty¹. Małżeństwo i rodzina, które tworzą podstawową komórkę życia społecznego, jak i samą przyszłość ludzkości, od wieków stanowiły jedno z centrum uwagi zarówno państwa, jak i Kościoła².

Z tego powodu prawo do zawarcia związku małżeńskiego zostało uznane za fundamentalne prawo przysługujące każdemu człowiekowi, chociażby w *Europejskiej Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wartości*. Należy jednak podkreślić, że pojęcie małżeństwa w rozumieniu art. 12 konwencji odnosi się do mężczyzn i kobiet, wobec czego chodzi tu o małżeństwo między dwiema osobami przeciwstawnej płci biologicznej. Powyższe prawo zostało również zagwarantowane w międzynarodowych aktach prawnych mających na celu ochronę praw człowieka³.

W 2019 roku⁴, czyli jeszcze przed wybuchem pandemii koronawirusa SARS-CoV-2, we Włoszech według danych Włoskiego Narodowego Instytutu Statystycznego 184 088 par zawarło małżeństwo, z czego 52,6% stanowiły małżeństwa cywilne,

¹ Por. R. Krajewski, *Prawa i obowiązki seksualne małżonków. Studium prawne nad normą i patologią zachowań*, Warszawa 2009, s. 11.

² Por. O. Braniewicz, *Wymogi do zawarcia małżeństwa w świetle Kodeksu Prawa Kanonicznego*, „Kortowski Przegląd Prawniczy” (2013) nr 3, s. 40–44.

³ Zob. Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2. (Dz. U. 1993 nr 61 poz. 284).

⁴ Na dzień 24 września 2021 roku są dostępne tylko fragmentaryczne dane liczby małżeństw zawartych we Włoszech w 2020 roku.

natomiast 47,4% w rycie religijnym. Jest to o ponad połowę mniej niż w roku 1963, kiedy to zawarto 442 030 małżeństw, czyli najwięcej po 1945 roku, z czego małżeństwa cywilne stanowiły wówczas zaledwie 1,34% wszystkich małżeństw⁵.

Miejsce zawierania małżeństwa we Włoszech w ostatnich latach uległo zdecydowanym zmianom. Nie jest już ono celebrowane wyłącznie w świątyniach – w 2018 roku po raz pierwszy zawarto procentowo więcej małżeństw cywilnych, bez żadnej formy religijnej. Oczywiście dane te są zróżnicowane, w zależności od poszczególnych regionów Włoch. Na północy tego kraju, np. w Lombardii, małżeństwa cywilne w 2019 roku stanowiły 66,5% wszystkich małżeństw, a na południu, w Kalabrii, zaledwie 23,6%. W Rzymie, stolicy kraju, małżeństwa cywilne zawarło 62,9% tych, którzy w ogóle zdecydowali się na małżeństwo⁶.

Ponadto nowym zjawiskiem jest wola narzeczonych, aby zawrzeć małżeństwo poza świątynią czy urzędem stanu cywilnego, chociażby na plaży, w plenerze, pałacu, zamku, gdzie znajdują się także restauracje, czy też w samych restauracjach. W motywacjach dominują często względy praktyczne. W internetowych portalach przeznaczonych dla narzeczonych można znaleźć wiele prywatnych ośrodków, które do swojej bogatej oferty restauracyjnej i hotelowej dołączają nowe rozwiązania, np. ślubne instalacje plenerowe przeznaczone na ceremonie małżeńskie, sesje fotograficzne itd., mające ułatwić organizację uroczystości bez potrzeby przemieszczania się gości weselnych i związanych z tym utrudnień.

W poniższym artykule chciałbym omówić miejsca, w których można zawrzeć małżeństwo w Rzymie. Zamierzam wskazać, gdzie obecnie w stolicy Włoch można złożyć przysięgę małżeńską, która dla nupturientów wywoła skutki cywilne i odpowiedzieć na pytanie, czy na podstawie obowiązującego we Włoszech prawa cywilnego, jak i kanonicznego można zawrzeć małżeństwo poza kościołem lub urzędem stanu cywilnego, np. w Koloseum.

5 Zob. Report del Istituto Nazionale di Statistica, *Matrimoni, unioni civili, separazioni, divorzi – anno 2019*, https://www.istat.it/it/files/2021/02/Report-matrimoni-unioni-civili-separazioni-divorzi_anno-2019.pdf (25.10.2021).

6 Por. A. Forlin, *In Italia ci sono sempre meno matrimoni (e sempre meno in chiesa)*, <https://www.youtrend.it/2020/01/08/matrimoni-italia-2018-istat-religiosi-civili/> (25.10.2021).

1. Małżeństwo cywilne w Rzymie

1.1. Kodeks cywilny

Włoskie przepisy cywilne zgodnie z kodeksem cywilnym, który wszedł w życie 19 kwietnia 1942 roku z późniejszymi zmianami, postanawiają, że małżeństwo cywilne należy zawrzeć w urzędzie gminy/miasta (*casa comunale*) – przez niektórych tłumaczone jako urząd stanu cywilnego danej gminy czy miasta – przed urzędnikiem stanu cywilnego, gdzie miały miejsce zapowiedzi przedślubne (*pubblicazioni*). Zawieranie małżeństwa w świetle analizowanego art. 106 kodeksu cywilnego ma mieć charakter publiczny, nie może więc odbyć się przy zamkniętych drzwiach, ale każdy ma prawo w nim uczestniczyć i być jego świadkiem⁷.

Zgodnie z tym przepisem narzeczonym trudno było zawrzeć ślub cywilny poza urzędem stanu cywilnego, taka możliwość istniała tylko w wyjątkowych sytuacjach. Wspomniany kodeks cywilny postanawiał, że „jeśli jeden z małżonków z powodu choroby lub innej uzasadnionej przeszkody” nie mógł przybyć do urzędu stanu cywilnego, ślub mógł się odbyć w miejscu przebywania osoby, u której wystąpiła przeszkoda⁸. Ustawodawca, poza przypadkiem choroby, nie wskazał jednak przykładowych przyczyn uzasadniających zawarcie małżeństwa poza lokalem urzędu, a obowiązek badania okoliczności, przyczyn i w konsekwencji podjęcia decyzji o wyrażeniu zgody nakładał na kierownika urzędu stanu cywilnego.

1.2. Dekret prezydenta Republiki Włoskiej

Bardzo istotne zmiany w tej materii zaszyły 3 listopada 2000 roku, w wyniku dekretu podpisanego przez prezydenta Republiki Włoskiej, który wszedł w życie 3 marca 2001 roku. Zawierał on przepisy, które miały zmienić i uprościć uregulowania dotyczące funkcjonowania urzędów stanu cywilnego. Pozwalały one poszczególnym urzędom stanu cywilnego na powołanie do życia odrębnego lub dodatkowego

⁷ Zob. art. 106 Codice civile, <https://www.studiocataldi.it/codicecivile/codice-civile.pdf> (25.10.2021).

⁸ „Se uno degli sposi, per infermità o per altro impedimento giustificato all'ufficio dello stato civile, é nell'impossibilità di recarsi alla casa comunale, l'ufficiale si trasferisce col segretario nel luogo in cui si trova lo sposo impedito, e ivi, alla presenza di quattro testimoni, procede alla celebrazione del matrimonio secondo l'art. 107” (art. 106 Codice civile).

urzędu stanu cywilnego, pozostającego w relacji prawnej z macierzystym urzędem. Postanowienie o takiej decyzji rada gminy miała przesłać do prefekta⁹.

W związku z powyższą decyzją w niedługim czasie pojawiło się we Włoszech wiele „dodanych urzędów stanu cywilnego”. Powstawały one przede wszystkim w atrakcyjnych miejscach pod względem estetycznym, artystycznym czy historycznym. W skład tych „dodatkowych” urzędów stanu cywilnego wchodziły między innymi nieruchomości poszczególnych gmin. Ponadto w tym celu zaczęto wykorzystywać również tereny plenerowe tychże budynków, np. parki i ogrody, które niekiedy nawet etymologicznie trudno było zaliczyć do pojęcia „domu”, czyli *casa*¹⁰.

1.3. Okólnik ministerstwa spraw wewnętrznych

Prezydencki dekret spowodował więc wiele niejasności i sprzecznych interpretacji, stąd też w 2007 roku Ministerstwo Spraw Wewnętrznych w okólniku administracyjnym z 7 czerwca tego roku, odnosząc się do zgłaszanych pytań i odwołując się do art. 106 i art. 110 kodeksu cywilnego, doprecyzowało jego treść. Ministerstwo wyjaśniło przede wszystkim, że ślub cywilny może odbywać się w ogrodach tylko wtedy, kiedy urząd gminy nie posiada wewnątrz stosownej sali, która podkreślałaby godność zawieranego małżeństwa. Dodatkowo wspomniane ogrody powinny stanowić integralną część budynku urzędu gminy. Nie mogą się one jednak odbywać w ogrodach lub parkach miejskich, które nie są miejscem służącym na stałe budynkowi, w którym toczy się życie administracyjne gminy. Ponadto uszczegółowiono, że śluby można celebrować w ogrodach, które przylegają do dodatkowo powołanych przez gminę odrębnych urzędów stanu cywilnego. Zaznaczono także, że nie można tworzyć miejsc tylko i wyłącznie na celebrację jednego małżeństwa, wyznaczone miejsca mają mieć bowiem charakter „trwały i nieokazjonalny”¹¹.

⁹ Prefekt we Włoszech jest funkcjonariuszem Ministerstwa Spraw Wewnętrznych reprezentującym w prowincji rząd państwa, zajmującym się sprawowaniem kontroli nad lokalnymi organami władzy, a także sprawami bezpieczeństwa i porządku.

¹⁰ Zob. Decreto del Presidente della Repubblica, *Regolamento per la revisione e la semplificazione dell'ordinamento dello stato civile, a norma dell'articolo 2, comma 12, della legge 15 maggio 1997, n. 127*, 3 novembre 2000, nr 396, <https://www.normattiva.it/uri-res/N2Ls?urn:nir:stato:decreto.legge:2000-10-03;396%7Eart36> (25.10.2021).

¹¹ Ministero dell'Interno – Dipartimento Affari Interni e Territoriali – Direzione Centrale dei Servizi Demografici, 7 giugno 2007, Circolare n. 29, *Celebrazione del matrimonio civile presso siti diversi dalla casa comunale*, <https://dait.interno.gov.it/documenti/circ-029-servdemo-05-06-2007.pdf> (25.10.2021).

Obecnie we Włoszech, jeśli chodzi o miejsce zawierania małżeństwa cywilnego, nie ma ogólnie ustalonych ani wskazanych miejsc, w których mogą być zawierane małżeństwa cywilne, jednak nie ma też zupełnej dowolności co do tego, gdzie można złożyć ważną z punktu widzenia prawa cywilnego przysięgę małżeńską. Każda bowiem gmina ma prawo ustalić dodatkowe miejsca, w których – oprócz urzędu stanu cywilnego – istnieje możliwość zawarcia małżeństwa, oczywiście w granicach dopuszczalnych przez obowiązujące prawo¹².

W Rzymie w chwili obecnej zawarcie małżeństwa cywilnego jest możliwe w czterech stałych miejscach (stan prawny na 5 listopada 2021 roku): „Sala Rossa Campidoglio” (możliwość ślubu w piątek w godzinach od 9.00 do 12.30 i od 16.00 do 18.00, w sobotę w godzinach od 9.00 do 12.00 i od 16.00 do 18.00 w niedzielę w godzinach od 9.00 do 12.30), ponadto w desakralizowanym kościele pw. *Sanctae Mariae in Tempuli* to jest w „Sala Complesso Vignola Mattei” (możliwość ślubu w środę w godzinach od 9.00 do 12.30, czwartek od 9.00 do 12.30, dodatkowo od 1 czerwca do 30 września w tym dniu od 16.00 do 18.00, w piątek od 9.00 do 12.30 i od 16.00 do 18.00, w sobotę od 9.00 do 12.00 i od 16.00 do 18.00 oraz w niedzielę od 9.00 do 12.30), następnie w „Sala Azzura”, która znajduje się w Ostii (możliwość ślubu od poniedziałku do piątku w godzinach do ustalenia w urzędzie stanu cywilnego, oraz w sobotę od 11.00 do 11.30 i dwie niedziele w miesiącu w godzinach od 9.30 do 12.00). Ponadto w pobliżu tego ostatniego miejsca, od 4 października 2019 roku, istnieje możliwość zawarcia małżeństwa na plaży w miejscu określanym „Spiagga degli Sposi” – po wcześniejszym ustaleniu terminu w urzędzie stanu cywilnego. Natomiast od 1 lutego 2019 roku zawieszono jest celebrowanie ślubu w desakralizowanej kaplicy „Sala di Villa”. Celebrowanie małżeństw cywilnych są także zawieszono w dni świąt państwowych lub religijnych. Dlatego nie można zawrzeć małżeństwa cywilnego w np. 1 i 6 stycznia, 1 maja, 15 sierpnia, 1 listopada, 24, 25, 26 i 31 grudnia¹³.

¹² W Polsce ze zmianami, które zaszły w 2015 roku, w związku ze zmianą ustawy Prawo o aktach stanu cywilnego, z 28 listopada 2014 roku, która weszła w życie 1 marca 2015 roku, małżeństwo można zawierać nie tylko w urzędzie stanu cywilnego, ale również w miejscu, które zostanie wybrane przez narzeczonej, o ile tylko miejsce to spełnia wymogi postawione przez ustawę: musi być zachowana uroczysta forma tego aktu oraz zapewnione bezpieczeństwo osób, które będą w tym akcie uczestniczyły (art. 85 ust. 5). Zob. Ustawa z dnia 28 listopada 2014 r. Prawo o aktach stanu cywilnego (Dz. U. poz. 1741).

¹³ Zob. Comune di Roma Capitale, *Luoghi e costi per la celebrazione di un matrimonio civile*, <https://www.comune.roma.it/web/it/scheda-servizi.page?contentId=INF144781&pagina=3> (20.10.2021).

W przeciwieństwie do sytuacji prawnej w Polsce nie ma we Włoszech odgórnie ustalonych cen dla całego kraju, dotyczących zawierania małżeństwa poza urzędem stanu cywilnego¹⁴. Zgodnie z postanowieniem Rady Miasta z dnia 31 grudnia 2019 roku ustalono w Rzymie stałe opłaty dla zawierających małżeństwo w tym mieście, uzależnione od zameldowania narzeczonych i od dnia tygodnia, w którym bierze się ślub. Dla narzeczonych, z których jedno posiada stałe zameldowanie w Rzymie, opłata wynosi 150 euro. W przypadku narzeczonych, z których przynajmniej jedno jest zameldowane w Prowincji Rzymskiej, opłata opiewa na kwotę 300 euro, jeśli małżeństwo ma być zawarte w ciągu tygodnia. Natomiast w przypadku soboty lub niedzieli opłata wzrasta do 500 euro. Dla pozostałych osób, np. obcokrajowców opłata wynosi 1200 euro – jeśli jest ono celebrowane w ciągu tygodnia lub 1400, jeśli narzeczeni decydują się na ślub w sobotę lub niedzielę. Inna taryfa obowiązuje natomiast dla osób, które zdecydują się na ślub na plaży, tj. na „Spiaggia degli Sposi”. Dla narzeczonych, w przypadku których jedno jest zameldowane na stałe w Rzymie cena wynosi 350 euro w dniach od poniedziałku do piątku lub 400 w sobotę lub niedzielę. Dla osób zameldowanych w Prowincji Rzymskiej (przynajmniej jednej z narzeczonych) odpowiednio 500 lub 600 euro. Natomiast dla pozostałych osób, w tym dla obcokrajowców, 700 i 800 euro – w zależności od wybranych dni¹⁵.

¹⁴ W Polsce ustawa z dnia 28 listopada 2014 r. Prawo o aktach stanu cywilnego w art. 85 ust. 11 precyzuje, kto jest kompetentny do ustalenia wysokości kwoty pobieranej od nupturientów zamierzających zawrzeć ślub poza urzędem i sposób jej ustalenia: „Minister właściwy do spraw wewnętrznych określi, w drodze rozporządzenia, wysokość opłaty dodatkowej za przyjęcie oświadczeń o wstąpieniu w związek małżeński poza urzędem stanu cywilnego, w którym jest właściwy kierownik tego urzędu, uwzględniając zryczałtowane koszty udziału kierownika urzędu stanu cywilnego w przyjmowaniu oświadczeń o wstąpieniu w związek małżeński poza urzędem stanu cywilnego oraz mając na uwadze, że opłata ta nie może przekroczyć 50% przeciętnego wynagrodzenia w gospodarce narodowej ogłoszonego przez Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego na podstawie art. 20 pkt 1 lit. a ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz. U. z 2013 r. poz. 1440 z późn. zm.)”. Zgodnie z rozporządzeniem Ministra Spraw Wewnętrznych z 22 stycznia 2015 roku, które weszło w życie 1 marca 2015 roku opłata wynosi 1000 zł i służy pokryciu kosztów udziału kierownika urzędu stanu cywilnego w uroczystości poza urzędem, przede wszystkim zaś dojazdu lub zapewnienia zastępstwa w urzędzie. Zob. Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 22 stycznia 2015 r. w sprawie opłaty dodatkowej za przyjęcie oświadczeń o wstąpieniu w związek małżeński poza urzędem stanu cywilnego (Dz. U. poz. 180).

¹⁵ Zob. Comune di Roma Capitale, *Luoghi e costi per la celebrazione di un matrimonio civile*.

2. Małżeństwo w Rzymie w świetle przepisów prawa kanonicznego

We Włoszech, podobnie jak w Polsce, istnieje możliwość zawarcia ślubu konkordatowego. Jest to możliwe dzięki umowie, jaka została podpisana przez państwo włoskie ze Stolicą Apostolską¹⁶.

Małżeństwo „konkordatowe” oznacza małżeństwo kanoniczne wywołujące skutki cywilnoprawne. Pod pojęciem tym należy rozumieć także małżeństwo, którego zawarcie rodzi skutki w dwóch porządkach: kościelnym i państwowym¹⁷.

Ślub konkordatowy różni się tylko tym od ślubu kościelnego, że duchowny celebrujący mszę dodatkowo odczytuje narzeczonym artykuły włoskiego kodeksu cywilnego (art. 143, 144 i 147), które stanowią o prawach i obowiązkach małżonków¹⁸. Duchowny ma więc wytłumaczyć stronom zawierającym małżeństwo jego skutki cywilne dla obu stron. Po ceremonii nowożeńcy oraz świadkowie podpisują akt ślubu, sporządzony w dwóch oryginałach, który zostaje następnie przekazany do włoskiego urzędu stanu cywilnego.

16 „Il matrimonio contratto dai fedeli cattolici è per norma generale regolato dal diritto canonico (cfr. can. 1059). Per i cattolici italiani la disciplina generale è integrata (cfr. can. 3) dalle disposizioni dell'Accordo di revisione del Concordato Lateranense stipulato il 18 febbraio 1984 tra l'Italia e la Santa Sede (cfr. Inparticolare art. 8 dell'Accordo e n. 4 del Protocollo addizionale). Tali disposizioni, mentre riconoscono la competenza della Chiesa circa il matrimonio dei cattolici ed assicurano [la libertà ... della giurisdizione in materia ecclesiastica] (art. 2), fanno salva la competenza dell'autorità civile circa gli effetti puramente civili del matrimonio medesimo (art. 8, comma primo)” (Conferenza Episcopale Italiana, *Decreto generale sul matrimonio canonico*, „Notiziario della Conferenza Episcopale Italiana” (1990) n. 10, s. 267).

17 Jak wyjaśnia Aleksandra Szadok-Bratuń: „małżeństwo «konkordatowe» to złożony stan faktyczny obejmujący: a) zawarcie małżeństwa kanonicznego, b) wyrażone w obecności duchownego oświadczenia woli jednoczesnego zawarcia małżeństwa świeckiego, c) sporządzenie aktu małżeństwa przez kierownika USC”. Ponadto mianem małżeństwa „konkordatowego” określa się: „zawarcie małżeństwa wywołującego skutki cywilne w formie przewidzianej przez prawo kanoniczne, z zastrzeżeniem wyłącznej jurysdykcji organów państwowych co do tych skutków, a także ich charakteru” (A. Szadok Bratuń, *Procedura zawierania małżeństwa „konkordatowego” w kontekście polskiego prawa administracyjnego*, Wrocław 2013, s. 40).

18 Są to te same artykuły, które odczytuje urzędnik urzędu stanu cywilnego podczas ślubu cywilnego. Zob. Conferenza Episcopale Italiana, *Decreto generale sul matrimonio canonico*, s. 267.

2.1. Kodeks prawa kanonicznego

W świetle przepisów prawa kościelnego małżeństwo pomiędzy katolikami oraz pomiędzy stroną katolicką i niekatolicką ochrzczone¹⁹ winno być zawierane w kościele parafialnym²⁰. W przypadku chęci zawarcia przez nupturientów małżeństwa w innym kościele, oratorium lub kaplicy potrzebne jest zezwolenie ordynariusza miejsca lub proboszcza (kan. 1118 § 1 KPK)²¹.

Przez kościół parafialny zgodnie z prawem kanonicznym rozumieć należy nie tylko kościół macierzysty danej parafii, ale także kościoły filialne, zwane dojazdowymi, w których proboszcz realizuje parafialny program duszpasterski²². Należy też podkreślić, że kościół parafialny strony katolickiej zajmuje pierwsze miejsce zawierania małżeństw przez strony ochrzczone, nie tylko ze względu na publiczny charakter tego wydarzenia, ale także z tego powodu, że to miejsce stanowi centrum liturgicznego oraz sakramentalnego życia parafii²³.

Kodeks prawa kanonicznego zezwala również na zawarcie małżeństwa w innym odpowiednim miejscu, a więc poza kościołem i poza kaplicą, lecz w miejscu „przyzwoitym” – wymagane jest do tego zezwolenie ordynariusza miejscowego

¹⁹ Np. prawosławny lub protestant.

²⁰ Gdy strony nie zawierają małżeństwa w swojej parafii, ale wobec obcego świadka kwalifikowanego, wymagane jest udzielenie takiemu duchownemu licencji do asystowania przy małżeństwie. Udziela jej proboszcz własnej parafii stron, obcemu duchownemu. Dodatkowo stanowi to informację dla świadka kwalifikowanego o braku przeszkód między nupturientami. Por. W. Góralski, *Kanoniczne prawo małżeńskie*, Warszawa 2000, s. 36; J. Pielichowski, *Korelacja wad oświadczenia woli przy zawarciu małżeństwa na gruncie prawa kanonicznego i polskiego*, „Zeszyty Prawnicze” 12 (2012) nr 3, s. 63–64.

²¹ *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus*, 25.01.1983, „Acta Apostolicae Sedis” 75 (1983) pars 2, s. 1–317; tekst łacińsko-polski: *Kodeks prawa kanonicznego*, przekład zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu Polski, Poznań 1984. Por. M. Kubala, *Zawarcie małżeństwa przez katolików w Kościele łacińskim bez celebracji Eucharystii i poza miejscem świętym. Naruszenie sacrum?*, w: *Znaczenie wiary dla małżeństwa: w kierunku zmiany prawa*, red. P. Kroczek, Kraków 2016, s. 66–70; L. Sabbarese, *Il matrimonio canonico nell'ordine della natura e della grazia. Commento al Codice di Diritto Canonico*, Libro 4, Parte 1, Titolo 7, Roma 2010, s. 321.

²² Por. T. Pawluk, *Forma zawarcia małżeństwa w świetle nowego Kodeksu Prawa Kanonicznego*, „Prawo Kanoniczne: kwartalnik prawno-historyczny” 27 (1984) nr 1–2, s. 58.

²³ Por. P. Gajda, *Prawo małżeńskie Kościoła katolickiego*, Tarnów 2002, s. 198. Pozaparafialne kościoły lub kaplice to np. kościół zakonny, kościół garnizonowy, kaplica zakonna, kaplica seminaryjna itp. Miejscowy ordynariusz lub proboszcz, udzielając rektorowi kościoła tak ogólnej, jak i szczególnej delegacji do asystowania przy zawieraniu małżeństw, może równocześnie zezwolić, aby małżeństwo było zawierane w kościele rektoralnym (zob. kan. 558, 560 KPK).

(kan. 1118 § 2 KPK). W analizowanym przypadku proboszcz na mocy posiadanej władzy nie może sam decydować o wyrażeniu zgody na zawarcie małżeństwa poza kościołem i poza kaplicą, np. w prywatnym domu, w prywatnej kaplicy, domu parafialnym lub plebanii. W komentarzu z 1984 roku do tego rozwiązania prawnego Tadeusz Pawluk wyjaśniał: „zazwyczaj chodzi o zezwolenie na zawarcie małżeństwa w domu prywatnym lub w miejscu mającym szczególne znaczenie dla nowożeńców. Miejsce nie jest odpowiednie, jeśli nie można w nim wytworzyć atmosfery religijnej albo zawieranie w nim ślubu spowodowałoby zgorszenie lub zdziwienie wiernych”²⁴.

Należy też zwrócić uwagę na dokumenty Soboru Watykańskiego II, które podkreślają, że sakramenty nie są prywatną sprawą, a ich sprawowanie nie może być zarezerwowane dla zamkniętego grona. Sakramenty najlepiej sprawować we wspólnocie²⁵. Dlatego też przy wyborze miejsca zawierania małżeństwa powinno się przewidywać i zakładać udział wspólnoty, a przynajmniej stwarzać jej tę możliwość. Celebracja sakramentu małżeństwa nie może być nigdy postrzegana jako akt prywatny, przeznaczony tylko dla zaproszonych przez narzeczonych gości, tj. rodziny czy kręgu znajomych.

Natomiast małżeństwo pomiędzy stroną katolicką i stroną nieochrzczonej może być zawierane zarówno w kościele, jak i w innym odpowiednim miejscu (kan. 1118 § 3 KPK). W tej sytuacji zdecydować powinien sam proboszcz, zwracając jednak uwagę na okoliczności i uwzględniając życzenie stron. W takim przypadku nie jest potrzebne zezwolenie ordynariusza miejsca. Należy jednak pamiętać, że osobę nieochrzczonej niekiedy może być trudno przekonać do wyrażenia zgody małżeńskiej w kościele, gdyby jednak się na to zdecydowała, ślub może się odbyć w kościele lub

²⁴ T. Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, t. 3, Olsztyn 1984, s. 191.

²⁵ Zob. Sobór Watykański II, Konstytucja o liturgii świętej *Sacrosanctum concilium*, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, Poznań 1986, nr 26–27: „26. Czynności liturgiczne nie są prywatnymi czynnościami, lecz uroczyście sprawowanymi obrzędami Kościoła, który jest «sakramentem jedności», czyli ludem świętym, zjednoczonym i zorganizowanym pod zwierzchnictwem biskupów. Dlatego czynności liturgiczne należą do całego Ciała Kościoła, uwidaczniają je i na nie oddziałują. Poszczególnych natomiast członków dotyczą w różny sposób, stosownie do różnorodności stanów, zadań i czynnego uczestniczenia. 27. Jeżeli obrzędy, stosownie do ich natury, wymagają celebracji wspólnotowej z obecnością i czynnym udziałem wiernych, wtedy należy podkreślać, że taką celebrację na ile to tylko możliwe – trzeba postawić wyżej niż celebrowanie na sposób pojedynczy i jakby prywatny. Odnosi się to przede wszystkim do celebracji Mszy świętej i udzielania sakramentów, chociaż Msza święta ma zawsze charakter publiczny i społeczny”.

kaplicy²⁶. Proboszcz powinien także wziąć pod uwagę, że niedopuszczenie takich stron do kościoła może być niekiedy poczytane za przejaw dyskryminacji²⁷.

2.2. Dekret ogólny Konferencji Episkopatu Włoch

Konferencja Episkopatu Włoch na xxiii posiedzeniu Zgromadzenia Generalnego, które odbyło się od 14 do 18 maja 1990 roku, wydała Dekret ogólny o małżeństwie kanonicznym”, aprobowany później przez Stolicę Apostolską. Wszedł on w życie 17 lutego 1991 roku²⁸.

Powyższy dekret analizowanemu zagadnieniu poświęca jeden ze swoich artykułów. Zasadniczo Konferencja Episkopatu Włoch w art. 24 przypomina rozwiązania zawarte w kodeksie prawa kanonicznego, wskazując na kościół parafialny jako miejsce uprzywilejowane do zawarcia małżeństwa. Poza kościołem parafialnym w nadzwyczajnych okolicznościach, kiedy przemawiają za tym jakieś racje duszpasterskie, za zezwoleniem ordynariusza miejscowego można zawrzeć małżeństwo w innym odpowiednim miejscu, a więc poza kościołem lub poza kaplicą, lecz w miejscu określanym jako „przyzwoite”. Dekret milczy odnośnie do wskazania przez ordynariusza stałych miejsc do celebracji małżeństwa poza kościołami parafialnymi, ale przypomina, że ma on prawo zakazać sprawowania małżeństw w jakimś kościele nieparafialnym, jeśli uzna według własnego osądu, że będzie to szkodziło posłudze parafialnej (kan. 1219 KPK, kan. 558 KPK, kan. 559 KPK)²⁹.

2.3. Normy dotyczące sakramentu małżeństwa wydane przez diecezję rzymską

25 marca 1995 roku zostały opublikowane przez diecezję rzymską *Zasady zawierania małżeństwa w Rzymie*, które weszły w życie 1 stycznia 1996 roku. Miały one za zadanie przypomnieć, a zarazem doprecyzować kwestie dotyczące udzielania sakramentu małżeństwa w tej diecezji³⁰.

²⁶ Por. P. Gajda, *Prawo małżeńskie Kościoła katolickiego*, s. 199; W. Góralski, *Małżeństwo kanoniczne*, Warszawa 2011, s. 270.

²⁷ Por. T. Pawluk, *Forma zawarcia małżeństwa w świetle nowego Kodeksu Prawa Kanonicznego*, s. 58.

²⁸ Conferenza Episcopale Italiana, *Decreto generale sul matrimonio canonico*, s. 258.

²⁹ Zob. Conferenza Episcopale Italiana, *Decreto generale sul matrimonio canonico*, s. 266.

³⁰ Zob. C. Ruini, *Norme per la celebrazione del matrimonio in Roma*, Prot. n. 359/1995, s. 228–229, <https://www.diocesiroma.it/matrimoni/wp-content/uploads/2018/07/NORMEMATRIMONIO.pdf> (25.10.2021).

Niniejsze normy stanowią, że celebracja małżeństwa nie powinna mieć charakteru rozumianego jako wydarzenie prywatne, ponieważ jest ona każdorazowo aktem kościelnym; dlatego też zwyczajnym i podstawowym miejscem jego celebracji jest kościół parafialny. Z tego powodu zostało w nich zawarte wezwanie do wspólnot parafialnych, aby nie ustawały w wytrwałej formacji, a przede wszystkim poprzez żywe świadectwo własnej jedności pomagały małżonkom znaleźć w swojej wspólnocie odpowiednie miejsce celebrowania małżeństwa.

Ponadto z *Zasad zawierania małżeństwa w Rzymie* wynika, że parafie rozległe terytorialnie lub pozbawione kościoła parafialnego mogą posiadać na terytorium parafii jeden lub kilka kościołów filialnych, uznanych przez ordynariusza miejsca poprzez urzędy Wikariatu Rzymu po wcześniejszym zawiadomieniu przez proboszcza. Wspomniane kościoły mogą posiadać dostojną przestrzeń, która nie zawsze występuje w głównym kościele parafialnym, stąd też istnieje w nich możliwość celebracji sakramentu małżeństwa.

Zakazane jest natomiast udzielanie ślubów w oratoriach lub kaplicach seminaryjnych (czy należących do instytutów zakonnych), które nie zostały uznane jako kościoły filialne. W tychże miejscach dopuszczalne jest zawieranie małżeństwa za zgodą ordynariusza tylko w wyjątkowych sytuacjach, z racji zaistnienia słusznej przyczyny. Zakazane są natomiast celebacje małżeństw w rzymskich willach lub na otwartej przestrzeni (*all'aperto*), generalnie w tych miejscach, gdzie ślub miałyby charakter ceremonii prywatnej i wyłącznej³¹.

Normy wskazują, że zawarcie małżeństwa powinno odbyć się w dni powszednie, a więc z wyłączeniem niedziel i dni, w których przypadają ważne uroczystości kościelne. Jeśli jednak są ku temu jakieś obiektywne racje, można także i w tych dniach zezwolić na celebację małżeństwa. Zasadniczo nie można w jednym dniu w jednym kościele zezwolić na więcej niż trzy śluby, ponadto powinny się one odbyć nie tylko w godzinach popołudniowych, ale też przed południem.

Podsumowanie

Pomimo coraz częstszych pomysłów na organizowanie ślubów cywilnych w plenerze czy zamkowej restauracji, przepisy istniejące we Włoszech, a zwłaszcza w Rzymie wydają się dość konserwatywne, albo – jak niektórzy uważają – stojące

³¹ Zob. C. Ruini, *Norme per la celebrazione del matrimonio in Roma*, s. 235–236.

na straży powagi tego wyjątkowego momentu. Nadal bowiem nie ma możliwości złożenia przysięgi małżeńskiej, która pociągałaby za sobą skutki cywilne, chociażby w Koloseum, na stadionie olimpijskim, czy też w ulubionej kawiarni lub restauracji. Przepisy, które obowiązują obecnie w Polsce, po zliberalizowaniu w 2015 roku prawa o aktach stanu cywilnego z roku 1986, dopuszczają natomiast zawieranie związków małżeńskich poza urzędem stanu cywilnego niemalże w każdym wybranym przez narzeczonych miejscu.

Również z punktu widzenia prawa kanonicznego uregulowania obowiązujące w Rzymie w sposób bardzo jednoznaczny określają miejsce zawarcia małżeństwa. Sakrament małżeństwa można bowiem zawrzeć tylko w kościele parafialnym w Rzymie, w kościołach filialnych danej parafii lub – w nadzwyczajnych okolicznościach – w kaplicy bądź oratorium instytutu zakonnego lub seminarium. Poza wspomnianymi miejscami nie ma zezwolenia na celebrowanie sakramentu małżeństwa w innych warunkach niż kościół.

Natomiast w Polsce, Konferencja Episkopatu Polski w 2016 roku, przyjęła *Stanowisko biskupów polskich w sprawie małżeństwa katolickiego zawieranego poza miejscem świętym*, w którym to biskupi przypominają i podkreślają, że w świetle obowiązującego prawa kanonicznego zwyczajnym zalecanym miejscem sprawowania celebrowania sakramentu małżeństwa jest kościół jako miejsce poświęcone i przeznaczone do sprawowania liturgii, jednakże ordynariusze miejsca w nadzwyczajnych okolicznościach, po wcześniejszym zbadaniu sprawy, kierując się duszpasterską roztropnością, mogą podjąć decyzję o udzieleniu zgody na celebrowanie sakramentu małżeństwa poza miejscem świętym zgodnie ze swoim osądem. Biskupi polscy nie wskazują jednak konkretnych miejsc, w których poza kościołem można by zawierać sakrament małżeństwa. Natomiast udzielane zezwolenia na inne rozwiązania mają mieć charakter wyłącznie indywidualny, wyjątkowy, a ich podstawy nie mogą stanowić racje natury komercyjnej czy wynikające z ekstrawagancji lub naśladowania zwyczajów obcych tradycji katolickiej.

ABSTRACT

Colosseum, Olympic stadium or a church – place of marriage in Rome

The aim of the article is to show places in Rome in which marriage can be contracted in a legally binding way in the light of the current Italian civil law and the canon law, especially the particular law. In the capital of Italy as well as across the country, marriage ceremonies are no longer exclusively celebrated in churches: for the first time in 2018 the percentage of civil marriages without any religious elements was higher than of those which were celebrated in a religious form. Apart from those changes, there is a worldwide trend which tends to be promoted and can be observed also in Italy where marriages are contracted outside of the registry office and church, for example outdoors, in a palace or a castle which are in the vicinity of restaurants or in restaurants. However, looking both at the civil and canon law regulations, Rome precisely defines where marriage can be contracted and it is currently not possible to contract a marriage at an Olympic stadium or in the Colosseum – not only from the point of view of the canon law but also the civil regulations.

Keywords: ordinary, marriage, parish church, chapel, registry office, outdoors

Koloseum, stadion olimpijski czy kościół – miejsce zawarcia małżeństwa w Rzymie

Celem artykułu jest udzielenie odpowiedzi na pytanie, gdzie w Rzymie w sposób ważny z punktu widzenia prawa cywilnego, jak i prawa kanonicznego można zawrzeć małżeństwo. Zauważa się bowiem ogólnoświatową tendencję do wybierania na miejsca zawierania małżeństw pleneru lub takich obiektów jak zamek, pałac czy innych szczególnych dla nupturientów miejsc, charakteryzujących się np. bliskością restauracji. Ponadto zmienia się także prawny sposób zawierania małżeństw. Po raz pierwszy w 2018 roku we Włoszech w ujęciu procentowym zawarto więcej małżeństw cywilnych aniżeli kościelnych. Patrząc jednak na obowiązujące przepisy, które w sposób precyzyjny określają miejsce celebracji ślubu w Rzymie, widzimy, że obecnie nie jest możliwe zawarcie małżeństwa na stadionie olimpijskim czy w Koloseum nie tylko z punktu widzenia prawa kanonicznego, ale i od strony przepisów prawa cywilnego.

Słowa kluczowe: ordynariusz, małżeństwo, kościół parafialny, kaplica, urząd stanu cywilnego, plener

BIBLIOGRAFIA

1. Braniewicz O., *Wymogi do zawarcia małżeństwa w świetle Kodeksu Prawa Kanonicznego*, „Kortowski Przegląd Prawniczy” (2013) nr 3, s. 40–44.
2. *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus*, 25.01.1983, „Acta Apostolicae Sedis” 75 (1983) pars 2, s. 1–317; tekst łacińsko-polski: *Kodeks prawa kanonicznego*, przekład zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu Polski, Poznań 1984.
3. *Codice civile*, <https://www.studiocataldi.it/codicecivile/codice-civile.pdf> (25.10.2021).
4. Comune di Roma Capitale, *Luoghi e costi per la celebrazione di un matrimonio civile*, <https://www.comune.roma.it/web/it/scheda-servizi.page?contentId=INF144781&pagina=3> (20.10.2021).
5. Conferenza Episcopale Italiana, *Decreto generale sul matrimonio canonico*, „Notiziario della Conferenza Episcopale Italiana” (1990) n. 10, s. 253–279.
6. Decreto del Presidente della Repubblica, *Regolamento per la revisione e la semplificazione dell’ordinamento dello stato civile, a norma dell’articolo 2, comma 12, della legge 15 maggio 1997, n. 127*, 3.11.2000, n. 396, <https://www.normattiva.it/uri-res/N2Ls?urn:nir:stato:decreto.legge:2000-10-03;396%7Eart36> (25.10.2021).
7. Forlin A., *In Italia ci sono sempre meno matrimoni (e sempre meno in chiesa)*, <https://www.youtrend.it/2020/01/08/matrimoni-italia-2018-istat-religiosi-civili/> (25.10.2021).
8. Gajda P., *Prawo małżeńskie Kościoła katolickiego*, Tarnów 2002.
9. Góralski W., *Kanoniczne prawo małżeńskie*, Warszawa 2000.
10. Góralski W., *Małżeństwo kanoniczne*, Warszawa 2011.
11. Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2. (Dz. U. z 1993 r. nr 61 poz. 284).
12. Krajewski R., *Prawa i obowiązki seksualne małżonków. Studium prawne nad normą i patologią zachowań*, Warszawa 2009.
13. Kubala M., *Zawarcie małżeństwa przez katolików w Kościele łacińskim bez celebracji Eucharystii i poza miejscem świętym. Naruszenie sacrum? w: Znaczenie wiary dla małżeństwa: w kierunku zmiany prawa*, red. P. Kroczek, Kraków 2016, s. 65–82.
14. Ministero dell’Interno – Dipartimento Affari Interni e Territoriali – Direzione Centrale dei Servizi Demografici, 7.06.2007, Circolare n. 29, *Celebrazione del*

matrimonio civile presso siti diversi dalla casa comunale, <https://dait.interno.gov.it/documenti/circ-029-servdemo-05-06-2007.pdf> (25.10.2021).

15. Pawluk T., *Forma zawarcia małżeństwa w świetle nowego Kodeksu Prawa Kanonicznego*, „Prawo Kanoniczne: kwartalnik prawno-historyczny” 27 (1984) nr 1–2, s. 41–72.

16. Pawluk T., *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, t. 3, Olsztyn 1984.

17. Pielichowski J., *Korelacja wad oświadczenia woli przy zawarciu małżeństwa na gruncie prawa kanonicznego i polskiego*, „Zeszyty Prawnicze” 12 (2012) nr 3, s. 61–77.

18. Report del Istituto Nazionale di Statistica, *Matrimoni, unioni civili, separazioni e divorzi – anno 2019*, https://www.istat.it/it/files/2021/02/Report-matrimoni-unioni-civili-separazioni-divorzi_anno-2019.pdf (25.10.2021).

19. Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 22 stycznia 2015 r. w sprawie opłaty dodatkowej za przyjęcie oświadczeń o wstąpieniu w związek małżeński poza urzędem stanu cywilnego (Dz. U. poz. 180).

20. Ruini C., *Norme per la celebrazione del matrimonio in Roma*, Prot. n. 359/1995, s. 228–240, <https://www.diocesidiroma.it/matrimoni/wp-content/uploads/2018/07/NORMEMATRIMONIO.pdf> (22.10.2021).

21. Sabbarese L., *Il matrimonio canonico nell'ordine della natura e della grazia. Commento al Codice di Diritto Canonico*, Libro 4, Parte 1, Titolo 7, Roma 2010.

22. Sobór Watykański II, Konstytucja o liturgii świętej *Sacrosanctum concilium*, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, Poznań 1986, s. 40–70.

23. Szadok-Bratuń A., *Procedura zawierania małżeństwa „konkordatowego” w kontekście polskiego prawa administracyjnego*, Wrocław 2013.

24. Uchwała nr 14/372/2016 Konferencji Episkopatu Polski z dnia 16 kwietnia 2016 r. w sprawie przyjęcia *Stanowiska biskupów polskich w sprawie małżeństwa katolickiego zawieranego poza miejscem świętym*, „Akta Konferencji Episkopatu Polski” (2016) nr 28, s. 100–105.

25. Ustawa z dnia 28 listopada 2014 r. Prawo o aktach stanu cywilnego (Dz. U. poz. 1741).

26. Ustawa z dnia 29 września 1986 r. Prawo o aktach stanu cywilnego (Dz. U. Nr 36 poz. 180).